

Ester Boman, reformpedagog och skolpionjär

Författare:

Kent Hägglund

Ester Boman (1879-1947) grundade 1909 Tyringe Hjälpension, en internatskola för flickor. Där lades stor vikt vid friluftsliv, estetiska läroprocesser och individualiserad undervisning. Hon och hennes skola fick stor betydelse för den svenska skolpolitiken på 1920- och 30-talen.

Ester Boman föddes i en välbärgad disponentfamilj. Välståndet försvann när hennes far dog 1886, men det sociala skyddsnätet för barn av ”bättre” familj gjorde att hon fick gå på friplats på flickskolan i Falun 1887-93. Läsåret 1895-96 utbildade hon sig till småskolelärare i Stockholm. Hösten 1896 fick hon anställning vid Sofi Almquists samskola.

Sofi Almquist (1844-1926) hade 1886 startat en liten skola som hon utvecklade till en samskola och som blev en av Sveriges främsta reformpedagogiska skolor. Den var organiserad efter mönstret för flickskolor, med tre förberedande klasser och åtta elementarklasser. Undervisningen var individualiserad, handarbete, slöjd och kroppsarbete fick mycket utrymme.

Ester Boman kom att hylla Almquist som sin stora läromoder. En annan viktig inspiratör var Ellen Key (1849-1926) som var lärarinna på Anna Whitlocks skola, höll föreläsningar och skrev artiklar. Hennes bok Barnets århundrade (1900) påverkade skoldebatten i Sverige och många andra länder.

1899 reste Ester Boman till Oxford, där universitetet sedan 1888 organiserade stora sommarkurser. Deltagare kom från många länder, majoriteten av dem var kvinnor. Just 1899 kom 21 svenskar. Eventuellt fick Boman statligt resestipendium, lärarinnor kunde få det. Hon återkom till sommarkursen 1901.

1903 blev Boman tjänstledig på grund av sjukdom. Hon sökte behandling hos den världsberömda ”Enköpingsdoktor” Ernst Westerlund (1839-1924). Han var en pionjär för friskvård, som ofta föreskrev dieter och kroppsarbete istället för medicin. Boman höll kontakten med honom till hans död.

1904 kom Ester Boman in på Kungliga Högre Lärarinneseminariet, den äldsta och mest ansedda utbildningen för flickskolelärarinnor. Efter examen där 1907 fick hon en fast tjänst på Statens samskola i Vimmerby. Där blev hon även ordförande för stadens nybildade Förening för kvinnlig rösträtt. Inför hösten 1909 tog hon tjänstledigt för att starta en egen skola. Med sig i företaget hade hon Ester Östrand (1875-1970), en småskolelärarinna hon arbetat med på Almquistsskolan. Startkapital fick de låna från Östrands mor.

Skolgrundarinnorna hyrde en villa i Tyringe i norra Skåne. Orten var känd för sitt hälsosamma klimat, och hade kurhotell. I skolans broschyr syns två huvudlinjer: dels beskrivs en modern reformpedagogik i Ellen Keys anda (hennes namn anges ej, hon var kontroversiell), dels betonas att den sunda miljön gör att man kan ta hand om flickor med klen hälsa.

Bland skolans referenser fanns Sofi Almquist och Ernst Westerlund samt rektorerna för Kungliga Högre Lärarinneseminarier och samskolan i Vimmerby. Det första läsåret hade Tyringe Helpension bara åtta elever, men redan året därpå gick verksamheten med vinst. 1912 hade eleverna blivit så många att man måste flytta. Efter två läsår i Alingsås flyttade skolan 1914 till Hindås, där den förblev till nedläggningen 1936.

Även Hindås var känt för ett hälsosamt klimat. Boman och Östrand köpte ett pensionat och lät bygga ett gymnastikhus intill. 1927 utökades Tyringe Helpension med en stor nybyggnad. Då var Östrand sedan länge ute ur bilden, från 1918 var Ester Boman ensam ägare och föreståndarinna.

Tyringe Helpension beskrevs som en annorlunda skola, men Boman var noga med att inordna den i det övriga skolsystemet. Eleverna läste samma kurs som på andra åttaåriga flickskolor.

1913 beviljades skolans ansökan om att ställas under statlig inspektion och få rätt att utfärda avgångsbetyg med normalskolekompetens (flickskolans motsvarighet till pojkars realexamen). 1923 sökte och fick Boman statsbidrag för sin skola. Bidraget innebar att lärarinnorna inordnades i det statliga pensionssystemet.

Som mest (1930-31) hade Tyringe Helpension 108 elever, varav 92 helpensionärer. Höga avgifter gjorde att eleverna huvudsakligen kom från över medelklass och överklass. Statsbidraget 1923 innebar att skolan fick några friplatser, men det påverkade inte sammansättningen av elever. Några halvpensionärer – som gick på skolan men bodde hemma – kom dock från något enklare förhållanden.

Ester Bomans pedagogik byggde på övertygelsen om att människor är olika. I den goda skolan ska var och en ha rätt att lära på det sätt som passar henne bäst. Detta förverkligades genom koncentrationsläsning, temastudier (där alla ämnen samverkade) och ett stort mått av självstudier. Teater, idrott, friluftsliv och bildskapande hade mycket utrymme. Flickorna skulle också välja ett praktiskt ämne att fördjupa sig i. All undervisning knöt an nära till livet utanför skolan.

Sådant förekom på andra reformpedagogiska skolor, men var mer renodlat på Tyringe Helpension. Unikt var att eleverna här fick ta ett stort ansvar för disciplinen. Relationen mellan lärare och elever var också speciell. Flickorna tilltalade inte lärarinnorna med ”fröken”, utan med deras smeknamn.

Ester Boman var en inflytelserik person. Svenska och utländska pedagoger kom ofta resande för att titta på hennes skola. 1919 kom hon med i styrelsen för den landsomfattande Flick- och samskoleföreningen. Samma år fick Sveriges kvinnor rösträtt i kommunalval. Boman röstades in som kommunfullmäktig i Björketorps kommun. Hon kallades som sakkunnig av 1927 års skolsakkunniga.

Ester Boman gjorde många utlandsresor, till pedagogiska konferenser och intressanta skolor. Samtidigt som hennes pedagogik följde en klar linje genom åren, så var hon hela tiden på spaning efter nya idéer som kunde bredda och fördjupa undervisningen. Efter att hon lagt ned Tyringe Helpension 1936 flyttade hon till Stockholm. Där undervisade hon bland annat på Södra KFUK:s pedagogiska institut och vikarierade för Alva Myrdal som studierektor vid Socialpedagogiska Institutet. Boman testamenterade alla sina tillgångar till en stiftelse med uppgift att ”befrämja icke abnorma barns och ungdomars psykiska fostran”.

Litteratur:

Boman, Ester. (1932) Uppfostran genom undervisning. Två decenniers försöksarbete vid helpensionen Tyringe, Hindås. Stockholm: Natur och Kultur.

Hägglund, Kent. (2001) Ester Boman, Tyringe Helpension och Teatern. Drama på en reformpedagogisk flickskola 1909–1936. (Doktorsavhandling). Stockholm, HLS förlag. (Studies in Educational Sciences 47)

Kollen, Alice. (1985) ”Ester Boman bland reformpedagoger och medarbetare. Ett banbrytande reformarbete 1909-1936.” (C-uppsats av en tidigare Tyringe-elev) i Åstrand, Sigurd; Kollen, Alice: Två studier av pedagogiska pionjärer. Uppsala, Föreningen för svensk undervisningshistoria. (Årsböcker i svensk undervisningshistoria 157)

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades i mars 2010. För källreferens ange: Författare, Artikeltitlel, www.lararnashistoria.se, 2010.